

altered the people's outlook, their behavior, and their habits",¹¹⁴ and while social scientists described cinema as an "exogenous modernizing institution,"¹¹⁵ Cinemas (and the films screened within them) was also situated at the center of larger political developments characteristic of that period of time.

02634

02 Kasım 2013

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GİLEBİ DOKÜMAN

¹¹⁴ Fadhil Jamali, Mohammed. *Iraq; Past and Present*. Baghdad, Government Press, 1954, p. 26.

¹¹⁵ Delacroix, Jacques; Ragin, Charles. "Modernizing Institutions, Mobilization and Third World Development: A Cross-National Study". *American Journal of Sociology*, 84, 1 (July 1988), p. 128ff.

BRILL

Oriente Moderno 93 (2013) 127-143ORIENTE
MODERNO

brill.com/ormo

Lorsque le derviche tourneur était un mystique nomade : Sabûhî Ahmed Dede. Du marquage territorial et des personnalités marquantes

Sabûhî
1800 50

Alberto Fabio Ambrosio

(Chercheur Associé CETOBAC/EHESS – Paris et IFEA – Istanbul)

Abstract

Sabûhî Ahmed Dede (d. 1647) is one of the most emblematic and original characters of Ottoman Sufism from the 17th century. Effectively Sabûhî fits into the great tradition of the mevlevî, without however neglecting the other Sufi traditions present in Anatolia. In particular, his tendency to embrace bektâşî and above all kalenderî Sufism makes him an interesting personality which enables one to get to know better the characteristic of Sufism and especially of the Ottoman type to be affiliated to several confraternities of diverse mystical tendencies. Some of Sabûhî's Ottoman verses, translated for the first time in French, illustrate this tendency to a slightly antinomic Sufism, open to different traditions. In the 17th century of the Ottomans and of Anatolia characterized by a debate which opposed on Sufism a greater loyalty to Islamic law, Sabûhî is representative of a long tradition of the nomad traveler open to discovering the Sufi universe in its entirety.

Keywords

Ottoman Sufism; Whirling Dervishes; Kalender; Mevleviyye; Sabûhî Ahmed Dede; Mystical poetry

Istanbul est une ville de derviches, voire plus, une ville soufie. Tous ses quartiers semblent témoigner de la trace d'un soufi, d'une confrérie, ou, d'une manière générale, de l'empreinte religieuse ottomane. Ainsi, l'Histoire d'Istanbul, ottomane et de ses *tekkes* rappelle, par certains côtés, celle de Constantinople et de ses monastères byzantins. C'est bien une géographie sacrée qui se dessine dans les rues d'Istanbul¹, aux voies mystiques qui

¹ Hatlie, Peter. *The monks and monasteries of Constantinople, ca. 350-850*. Cambridge, UK; New York, Cambridge University Press, 2007.

۱۲۹۹ق/۱۸۸۲م). افزون بر این دیوان، نظیره‌هایی منظوم به فارسی، ترکی و رومی بر تحفه وهبی دارد.

منابع: عثمانلی مؤلفری، ۲۸۶/۲ - ۲۸۷؛ فهرس المطبوعات التركیة العثمانیة، ۹۹/۲؛

Son asır Türk şairleri, 4/1521-1523; Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, 7/389; Türk edebiyatı ansiklopedisi, 4/1005.

محمدی

صبری پاشا، ایوب - ایوب صبری پاشا

صبری ماردینی (sab.ri-ye.mār.di.ni)، عبدالرحمان افندی فرزند ابوبکر فرزند عمر، ماردین ۱۲۹۲ - همان جا ۱۳۵۱ ق، نویسنده کرد عثمانی. تحصیلاتش را نزد عموی خود، ملاطه مشکینی، و برخی دیگر از دانشمندان ماردین به پایان رسانید. سپس وارد خدمات دولتی شد. آخرین سمت رسمی او بازرسی عالی دیوان کیفر در استانبول بوده است. او پندار شیخ عمر و جلهای از دانشمندان بنام عثمانی بود که در جامع الازهر سمت ریاست و نظارت اوقاف را داشت و در آنجا تدریس می‌کرد. صبری به فارسی، کردی و عربی تسلط کامل داشته و کتاب‌هایی نیز به این زبان‌ها نوشته است.

منابع: تاریخ مشاهیر کرد، ۱۹۳/۲؛ مشاهیرالکرد، ۱۶/۲.

حمیدیان

صیوخی (sa.bu.hi.)، احمدده، - استانبول ۱۰۵۷ ق/۱۶۴۷م، شاعر عثمانی. پسر یکی از عالمان توقاتی بود. وی پس از آن‌که تحصیلاتش را به پایان رساند، به طریقت بکتاشیه گرایش یافت و نخستین بار به قاسم‌دهه ایوبی دست ارادت داد. بعدها به قونیه رفت و به بوستان چلبی، یکی دیگر از مشایخ این طریقت، پیوست. پس از چله‌نشینی در منصب شیخ مولویخانه شام به آنجا رفت. وی پس از چندی شیخ مولویخانه ینی قاپی شد و هجده سال در این مقام باقی ماند. در این منصب بود که درگذشت و خاکجایش نیز در همان مولویخانه است. در منابع احمددهده صیوخی را «عالم، عارف، شاعر و متصوف» شناسانده‌اند و آورده‌اند که وی از کسانی چون نفعی (- ۱۰۴۴ق)، فهیم و نایلی قدیم (- ۱۰۷۷ ق) کسب فیض کرده

است. اگرچه می‌گویند وی آثاری با نام مناظره گل و مل، مناظره شب و روز، خسرو و شیرین، محمود و یاز و تنباکونامه دارد، اما محمدطاهر بورسوی و آگاه‌سری لوند در بررسی‌های خود این آثار را از آن احمددهده فصیح (- ۱۱۱۱ ق) دانسته‌اند. گویا سبب این اشتباه شباهت نام این دو شاعر است. آگاه‌سری لوند در مقاله‌ای که در ۱۹۶۷م در خبرنگامه بنیاد زبان ترکی به چاپ رسانده است، به روشنی نسخه‌های دست‌نویس کتاب‌های پیش‌گفته را از آثار فصیح دانسته است. از آثارش: دیوان صیوخی که با القبای جدید ترکی به چاپ رسیده است (۱۹۳۳م)؛ اختیارات مثنوی در چهار جلد که شرحی به ترکی برگزیده‌ای از مثنوی مولوی است و صیوخی آن را در ۱۰۲۷ ق در روزگاری که در شام به سر می‌برد نوشته است. اگرچه نسخه‌ای از آن که در مولویخانه ینی قاپی نگه‌داری می‌شده، در آتش‌سوزی ۱۹۰۶م سوخته، اما عبدالباقی گولپینارلی آگاهی‌هایی درباره نسخه‌های دیگری از این اثر به دست داده است. این نسخه‌ها به شماره‌های ۲۰۸۴، ۲۰۳۵ و ۲۰۸۶ در کتابخانه موزه مولانا نگه‌داری می‌شوند.

منابع: ادبیات فارسی در یوگسلاوی، ۷۰-۷۱؛ پارسی‌نویسان آسیای

صغیر، ۴۱؛ تذکره الشعراء حسن چلبی، ۵۶۱/۱-۵۶۲؛ زبان و ادب

فارسی در بوسنی و هرزگوین، ۸۰؛ عثمانلی مؤلفری، ۲۸۲/۲-۲۸۳؛

فهرس المسخوطات الفارسیه، ۸/۱؛ فهرست نسخه‌های خطی

کتابخانه‌های قونیه، ۸/۱-۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ۵/

۳۴۴؛ مولویه بعد از مولانا، ۱۸۷، ۱۹۲، ۲۶۲، ۳۶۸؛ نگاهی به

روند نفوذ و گسترش زبان و ادب فارسی در ترکیه، ۲۷۴؛ هدیه

العارفین، ۱۶۰/۱؛

Topkapı sarayı müzesi, 2/148; Türk dili ve edebiyatı

ansiklopedisi, 7/389; Türk edebiyatı ansiklopedisi, 4/1005.

محمدی

صیوخی موستاری (sa.bu.hi-ye.mus.tā.ri.)، احمد، معروف به درویش‌پاشازاده، فرزند درویش‌پاشای موستاری فرزند بایزیدآغا، - بوداپست ۱۰۵۱ ق، شاعر و دولتمرد بوسنیایی. در موستار زاده شد. حکومت عثمانی دوبار وی را به ولایت‌داری بوسنی برگزید. مدتی بر چندین سنجاق (ولایت) مجارستان حکومت داشت. صیوخی به فارسی و ترکی شعر می‌سرود. فوزی موستاری در بلبلستان درباره صیوخی می‌گوید:

Sabuhi Şeyh Ahmed Dede hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve Türkçe Divanı'nın tenkitli metni. SARI, Mehmet. Doktora. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992. 376 s., 140 ref.
Danışman: Doç. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu. Dili: Tr.

20 MAYIS 1998

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ

CİLT XXVII s. 503

MBÜ

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	136985
Tas. No:	0801956 TÜR.A

MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ — ANKARA 1978

Handwritten: K. J. J. J. J.

dinî ve dindışı musiki meşk etmiş, *Kur'ân*'ı hıfz eylemişti. Mevlevî muhibbi oldu. II. Abdülhamîd'in (1876-1909) kardeşi ve II. Veliâhîd Kemâleddin Efendi'nin müezziniğini yaptı (Saray'da müezzinbaşı olduğu doğru değildir). Bahâriye Mevlevî-hânesi'ne devâm ederdi. Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede'nin adını, büyük oğluna vermiştir. Mukaabele'de İtrî'nin Nât'ini ekseriyâ o okurdu. Hâfız ve hânende olarak da şöret yaptı. Uzun zaman Kadıköyü'nde oturdu. Yüzlerce kişiye meşk etti. Nûri Duyguer ve Münir Kökten, talebesi arasındadır. Kadıköyü'nde Mahmud Baba mezarlığına gömüldü. Oğulları Fahri Can (asıl adı: Hüseyin Fahreddin) (1890-1969) (b. bk.) ile Kemal Can'dır. Kızı, Neyzen Cemil Beyle evlenmiştir. Fahri Can, 1926'da müzisyen Enise Can'la evlenmiş, Bakıyye Can, Pertev Can, Sevim Can, bu izdivaçtan doğmuşlardır. Aysegül Şimin, Bakıyye Hanım'ın kızıdır. Enise Can'ın kızkardeşi Fulya Akaydın da, pianist ve orkestra şefi Pertev Akaydın'ın annesidir. Sabri Efendi, Cemil'e (b. bk.), bâzı plaklarında gazel okuyarak refâkat etmiştir. Nâmık Kemâl'in güftesini yazdığı "Ânâlimiz-efkârımız-ıkbâl-i vatandır" Marşı ve Sûz-i Dil Âyîn-i Şerif'i vardır. Ferahnâk Sergin Semâi Şarkı'sı zarif ve meşhurdur. (Y. Ö.)

SABUCO veya ALVAREZ, Miguel, İspanyol eczacısı ve feylesofu. XVI. yüzyılda yaşamış, Alcaraz'a yakın bir yerde doğmuştur.

Oliva S.'nin babası olup, bu kadının adı ile çıkan eserin yazarı olduğu sanılıyor. Bu kitap *Nueva filosofia de la naturaleza del hombre* (İnsan doğası hakkında yeni felsefe)'dir ve 1587'de basıldı. Düşüncelerinin özellikle ruhbilimi ve ihtiraslar alanındaki orijinalitesi ile İspanyol felsefe tarihçilerinin dikkatini çok çekti.

SABÜHİ, Şeyh Ahmed Dede (Tokat?-İstanbul 1647), Türk şâiri. Bir ulemâ âilesindedir. Tokat, Konya, İstanbul ve Şam'da tahsil etti. Daha çok Mevlevî dergâhlarında yetişti. Fakat daha önce Bektâşî olduğu hakkında kuvvetli bir rivâyet vardır. Konya'da bizzât o sırada Çelebi-Efendi olan Bostan Çelebi'ye kapılanmıştır. Sonra Şam Mevlevî-hânesi şeyhi Hamza Dede'nin yanına gitmiş, o ölünce de Şam dergâhına şeyh olmuştur. Sonra İstanbul'da Yenikapı Mevlevî-hânesi şeyhliğine tâyin kılınmış, İstanbul'a gelirken Konya'da yeni çelebi-efendi Ebû-Bekir Çelebi'yi ziyaretle, tâyinine teşekkür etmiştir. Bu görevde iken ölmüştür. Bazı kaynaklara göre ölümü 1644'tedir. Bu sûretle IV. Murad devrinden (1623-1640) sonra İbrâhim Han devrine (1640-1648) de yetişmiştir. Bir ara Hicâz'a gidip hacı da okmuştur. Şam şeyhi olmadan önce, Baba Ahî-zâde adlı bir meczûb'un te'sirinde kalmıştır. Kalender, rind, neş'eli, nüktedan bir şâir-seyh olan S.'nin dervişleri arasında şâir Aysî de vardır. Şiirlerinden Melâmî neş'esine sâhib olduğu anlaşılmaktadır. Bilgin ve yüksek ahlâklı bir şeyh olduğunda, kaynaklar birleşmektedir. Az şiir söylemekle beraber, yüksek bir şâirdir. Şâir olarak geniş bir şöret kazanabilmiş değildir. Samîni, mutasavvifâne, açık olan şiirlerinde Fuzûlî ve Rûhî te'sirleri vardır. İran şâirlerinden de Urfi'nin te'sirinde kalmıştır. Tercî-i bend'i, bilhassa *Şâki-nâme*'si çok beğenilmiştir. Divânçe'si dışında *Bülbülüyye* adlı mesnevî'si ve *Mesnevî*'nin bâzı beyitlerinin serhi olan *İhtiyârât-ı Mesnevî*'si basılmamıştır. *Divânçe*'sini Sâdeddin Nüzhet Ergun, şâir hakkındaki bütün bilgileri mükemmel ve etraflı şe-

kilde topharak yayınlamıştır [İstanbul, 1933]. 108 şiiri içine alan bu küçük eser 711 beyit Türkçe ve 47 beyit Farsça şiiri ihtivâ etmektedir. Kasîde yoktur. 9'ar beyitli birer münâcât ve nât'den sonra 5 beyitli bir *Mersiye-i İmâm Hüseyin*, 110 beyitli bir *Şâki-nâme*, 5 hâne ve 50 beyit olan bir tercî-i bend, 3 müseddes, 2 târif, 77 gazel, 5 beyitli bir mesnevî, 4 rubâî, 2 kıt'a, 2 beyit, Farsça 6 gazel, 4 rubâî, bir kıt'a ve bir beyit vardır. (Y. Ö.)

SABUN, genel olarak suda çözülmeyen bir yağ asidiyle bir metal radikalin veya anorganik bir bazın (sodyum hidroksit veya potasyum hidroksit) reaksiyonu sonunda elde edilen madde. Başka bir deyişle, alkalilerin, yağ ve yağ asitlerini etkilemesi ve bu asitlerin potasyum tuzlarını meydana getirmesi neticesinde elde edilen temizlik maddesi. S., su ve yağlarla karışıp birleşmeye yatkın bir maddedir. Bu bakımdan, bir ortamdaki yağlı maddeleri sulu ortam içine çekip, bunların suyla birlikte akıp gitmesini sağlayacak bir özellik taşır. Ayrıca, deri, kumaş gibi maddeleri yumuşatır, dolayısıyla temizlenmelerini kolaylaştırır.

S., öfsaneye göre Roma'daki Sapo tepesinde, tesadüfen keşfedildi. Kurban edilen hayvanların küllerle karışan yağları Tiber nehrine sürüklenirdi. Burada çamaşır yıkayan Romalı kadınlar, bu kaygan maddenin karıştığı suyla yıkadıkları çamaşırların daha kolay temizlendiğini gördüler. S. sözü de (Fr. savon, İng. soap) Sapo tepesinin adından gelişti.

Plinius'un tasvirine göre S. ilk defa keçi iç yağının bir çeşit odun küliyle kaynatılması neticesinde elde edildi. Bu yumuşak potasyum S.'u, müteaddit defalar tuzla muamele edilerek sertleştirildi.

S., medenî dünyada önceleri münhasıran tıbbî maksatlarla kullanılıyordu. Ancak, M. S. II. yüzyıldan itibaren şahsî temizlik için kullanılmaya başlandı. Hamama düşkün olan Romalılar, S. imâlâtını başka ülkelere öğrettiler. S. endüstrisi, XIII. yüzyılda İtalya'dan Fransa'ya, XIV. yüzyılda İngiltere'ye geçti. Amerika'da ise, 1800'lere kadar evlerde imâl edilen bir maddeydi; ticarî S. imâlâtı bile gelişmiş değildi. 1791'de Nicolas Leblanc adlı bir Fransız, eski masraflı usul yerine daha kolay ve elverişli bir S. yapma usulü geliştirdi. 1823'te bir başka Fransız, Michel Eugène Chevreul, on yıllık bir araştırma sonunda bütün hayvanî yağların organik asitlerle birleşmiş gliserinden ibaret olduğunu; bütün asitlerin alkalilerle reaksiyonunun tuzları meydana getirdiğini; organik asitlerin (yağ asitlerinin) alkali tuzlarına da S. dendiğini açıkladı. S. imâlâtı Chevreul'ün çalışmalarından sonra büyük ölçüde gelişti.

S. İmâlâtı: Günümüzde S. imâlinde kullanılan en önemli ham maddeler, hayvan yağları, bitki yağları ve sodyum hidroksittir. Muhtelif maksatlarla, başka çeşitli maddeler, yağlar vs. ilâve edilir.

An'anevî kaynatma usulü bugün de S. imâlâtının esasını teşkil eder. Hayvan ve bitki yağlarıyla alkaliler, birkaç kat yüksekliğindeki dev çelik kazanlarda günlerce kaynatılır. Sıvı, mütecânis bir hâl alınca tuz katılır. Tuz katılınca kazandaki lüzûcî madde iki tabakaya ayrılır. S. üstte kalır, su, tuz ve gliserin dibe çöker. Üstte toplanmış olan saf S. karıştırma makinelerine gönderilir; burada boya, koku, iyi su gibi maddeler katılır.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ DEİRLER/İSİMLER/ESERLER/TERİMLER

Cilt 7, s. 389, İstanbul, Dergah yayı, 1990

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Dergah yayı	
Kayıt No. :	11364
Tasnif No. :	

dergah yayımları

XI. Ağaç

ye mülazımlarından olup 1615'de vefat etmiştir.

SABRİ Mehmed Emin Efendi (Seyyid-Âmâ). Divan şairi (Mora/Anadolu 1768-1813). *Karayılânzâde* diye de tanınır. Küçük yaşta gözlerini kaybetti. İbnülemin'in *Son asır Türk şairleri*'nde belirttiğine göre mufassal divanı zayi oldu, muhtasar divanı akrabasından Eşref Bey tarafından *Divan-ı Sabri* (Bursa 1875) adıyla bastırıldı. (Yazması: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kit. Nu. 252). İbnülemin, kendi kitapları arasında olan *Tuhfe-i Sabri an lisân-ı Bulgarî* adlı manzum lügatin de bu zata ait olabileceğini söylemektedir. İki beyti:

*Etmeyen cânını şehrah-ı muhabette fe-
dâ
Kûy-i maksûda varıp vâsil-ı cânan ol-
maz
Cevher-i merd-i nihâdında gerektir yok-
sa
İzz ü câh ile birader kişi insan olmaz*

SABRİ Mehmed Şerif. Divan şairi (Edirne ?-1645). *İlmî-i nazik* diye bilinen şair Kadı Ahmed İlmî* Ef. nin oğlu Medrese tahsili gördü, müderrislik ve kadılık yaptı. İstanbul'a gelerek Şeyhülislâm Yahya Ef. ye intisab etti. IV. Murad'ın nedimleri arasına katıldı.

XVII.a. kudretli şairlerinden olan Sabri gazel ve kaside vadisinde hayli başarılı olmuştur. Nef'i onun için:

*Bi-hamdillah zamanında be-kavl-i Sab-
ri-i şâkir
Giribân-ı felek mecbûr-i dest-i âh-ı şek-
vâdir*

demıştır. Ziya Paşa «Harâbat»ında şairi övmüş, buna mukabil Namık Kemal «Tahrîb-i Harâbat»ta bu görüşe karşı çıkmıştır. Namık Kemal'in Nef'inin şiirindeki «Sabri-i şâkir» tabirini Sabri Şâkir diye anlaması şairin adının yanlış olarak *Sabri Şâkir* diye bilinmesine yol açmış, hatta divanı bile bu adla basılmıştır. *Osmanlı müellifleri*'ne göre divanı dışında bir *Hüsn ü dil* mesnevisi vardır. *Divan'ı*, 1879'da *Divan-ı Sabri-i Şâkir* adıyla basılmıştır (Yazmaları: Millet Ktp. Ali Emiri Kit. Nu. 245, Hekimoğlu Ali Paşa Kit. Nu. 629; İÜ. Ktp. Ty. Nu. 307, 309; Murad Molla Ktp. Nu. 455, 456; Süleymaniye Ktp. Esad Ef. Kit. Nu. 2597 vb.). (→ K.)

SABRİ Mustafa (Şeyhülislâm), bk. MUS-TAFA Sabri.

SABUHİ Abdullah Efendi. Divan şairi (XVI.a.). *Abdî-i Zarîf* diye tanınmaktadır. Kanunî Süleyman'ın hocalarından Hayreddin Ef. den mülazım olarak kadılık yaptı. *Riyazî tezkiresi*'nde *Divan'ı* olduğu kayıtlıdır. Bir beyti:

*Geçerse ömr-i azizim figağ u nâle ile
Sabûhî gam yime bu da bir özge âlem-
dir*

(→ K.)

SABUHİ Ahmed Dede. Mutasavvıf şair (?-İstanbul 1647). Bazı kaynaklar Tokatlı, bazıları İstanbullu olarak göstermektedir. *Semâhâne-i edeb* müellifi babasının Tokatlı olduğunu, daha sonra İstanbul'a yerleştiğini ve Sabûhî'nin burada doğduğunu söyleyerek bir orta yol tutar. Tahsilini tamamladıktan sonra Eyüp civarında Bektaşî Kasım Dede'ye intisab etti. Daha sonra seyahatle gittiği Konya'da Bostan Çi. ye bağlanarak Mevlevî oldu. Bir ara Şam Mevlevihânesi şeyhi Hamza Dede'nin yanına gitti, onun vefatı üzerine şeyh oldu. Sonra İstanbul Yenikapı Mevlevihanesi şeyhliğine tayin edildi. Burada 18 sene görev yaptı.

Şam şeyhi olmadan önce Baba Ahizâde adlı bir meczubun tesirinde kalmış olan Sabûhî Dede rindemesreb ve nüktedan bir şairdir. Müridleri arasında şair Aysî de bulunmaktadır. Nef'i, Nâilî-i Kadîm, Fehîm gibi şairler ondan feyz almışlardır. Az şiir söylemekle beraber, kudretli bir şair olduğu bilinmektedir. Türkçe ve Farsça divanları vardır. (Yazmaları: İÜ. Ktp. Nu. 3532; Millet Ktp. Ali Emiri Kit. Nu. 249; TS H. Nu. 952) S.N. Ergun, şairin hayatı üzerine yaptığı araştırmalarla beraber şiirlerini yayımlamıştır: *Sabûhî-Hayati ve şiirleri* (1933).

İhtiyârât-ı Mesnevî, adlı güzel bir şerhi vardır. Dört ciltlik bu şerhin Yenikapı Mevlevihânesi'nde olan nüshası 1906'da çıkan bir yangında zayi olmuştur. Ancak başka bir nüshası Konya Mevlânâ Müzesi Ktp. nde bulunmaktadır.

Bazı kaynaklarda *Husrev ü Şirin*, *Mahmud u İyaz*, *Tönbekânâme*, *Münazara-i gül ü mül*, *Münazara-i şeb ü rûz* gibi eserleri sayılmaktaysa da bunlar Fasîh Ahmed Dede'ye ait olup sondan ikisi yayımlanmıştır. (→ K.)

Nihal Atsız ve Nejdet Sançar ARMAĞANI

Yayın Kurulu

Prof. Dr. İsmail AKA

Yrd. Doç. Dr. Turan AKKOYUN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa TURAN

TURKİYE DİYANET VAKFI İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	Demirbaş No: 39338	Tasnif No: 7818.31 N.H.A.

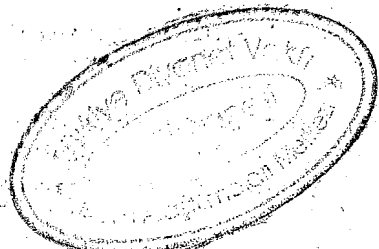
MEDRESE KİTABEVİ
AFYON - 1995

muz 1942 tarihinde ani vefatı bütün yurttan derin üzüntü yaratmıştır²⁶. II. Dünya Savaşının en çetin günlerinde Dışişleri Bakanlığı gibi zor bir görevi başarıyla yürüten Şükrü Saraçoğlu'na bu sefer daha ağır bir görev niteliği taşıyan kabineyi kurma ve başbakanlık vazifesi verilmiştir²⁷. Şükrü Saraçoğlu, Başbakanlığa getirilirken, kısa bir süre de olsa Dışişleri Bakan Vekilliği görevini de üstlenmiştir. Daha sonra bu görevini Numan Menemencioğlu'na devretmiştir²⁸.

SONUÇ

Şükrü Saraçoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı dönemi, ana hatlarıyla kısaca belirtmeye çalıştığımız Türk Dış politikasının Atatürk sonrası yeni bir dönemi yansıtması ve II. Dünya Savaşının başladığı çetin günlere rastlaması açısından ehemmiyet arzeder. Saraçoğlu'nun bu zor görevi daha sonraki dönemde bazı ülkelerin II. Dünya Savaşı içerisinde Türkiye'yi sokma çabalarını boşa çıkarması başarılı bir diplomasi örneğidir. Açıkçası, Atatürk sonrası Türk dış politikasının şekillendiği bir dönemde Saraçoğlu, Türk dış politikasına damgasını vuranların başında gelmektedir.

Nihal Atsız ve Nejdet Sançar ARMAĞANI
Afyon-1995, s. 101-118. DN: 39338.

26) Cumhuriyet, 8.7.1942
27) Cumhuriyet, 10.7.1942
28) Cumhuriyet, 14.8.1942

SABÛHÎ'NİN TÜRKÇE SÂKÎNÂMESİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI*

On yedinci yüzyıl Mevlevî Divân şâirlerinden Sabûhî Ahmed Dede (H. 992/M1584 (?)-H. 1057/M. 1647), aslen Tokatlı olup, babasının görevi gereği küçük yaşlarda ailesiyle birlikte İstanbul'a gelmiştir. İlk tahsilini babasından ve büyük bir ihtimâlle, büyük âlimlerden olduğu söylenen dedesinden alır. Sonra oturdukları Eyüp Semtindeki "Bektâşî Dedesi Kasım Baba'nın yanında yetişir ve buradan Konya'ya geçerek Mevlevî tekkesi Şeyhi **Bostan Çelebi**'ye intisap eder. Bu tekkede 1001 günlük çilesini tamamlayarak Dede olan **Sabûhî**, Şam Mevlevihânesine gönderilir ve **Şeyh Hamza Dede**'den de feyizlenerek bu Mevlevihâne'nin Şeyhi olur. Günden güne artan ilmi ve fazileti İstanbul'a kadar uzanır ve Mevlevî tarikatının önde gelen dergâhlarından olan İstanbul'daki Yenikapı Mevlevihânesi'ne Yedi Ahmedler (ehâmide-i Seb'a) in üçüncüsü olarak şeyh tayin edilir (H.1040/M. 1630). Bu dergahta 18 yıl yüksek tasavvuf hâl ve bilgisi ile Mevlevîliğe hizmet ederek dervişlerin ve erenlerin hürmet ve muhabbetini kazanan Sabûhî Ahmed Dede H. 1057/M.1647'de vefât eder. Kabri bu tekkededir. **Türkçe Divânı, Farsça Şiirleri, Sâ-**

(*) AKÜ Fen Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. Öğr. Üyesi.

çalıştı. Erdemli, bilgili bir şairdi. Bir divançe teşkil edecek kadar şiirleri olup bazıları dergi ve gazetelerde yayımlandı. Oğlu Nurettin Kalkandelen* de şairdi.

Kay.: SATŞ, 2002, s.1992-1993; TN 1/546(2306). ♣M. CUNBUR

SABRİ Baba (?-1850): Saz şairi. Çankırlıdır. Âşık Sabri Baba (?-1850) Hayatıyla ilgili bilgiler rivayetlere dayanır. Murat Molla tarlalarında bostancılık ettiği, münzevî bir hayat sürdüğü, şair Zahmî tarafından himaye edildiği bilinmektedir. Çankırı ulularından olup Bektaşiliğe intisap ederek nasip aldı. Erzurumlu Emrah, Çankırı'ya gelince Sabri'nin elini öptü. Bir ara memleketine küsüp giden Sabri Baba, dönüşünde -bugün Astsubay Harzırlık Okulunun bulunduğu tepede- öldü ve kabri oradadır. Bilhassa koşmalarıyla tanınan âşık, pürüzsüz, temiz bir şiir diline sahiptir. Yunus Emre'nin ve Fuzûlî'nin tesirinde kaldı. Şiirlerdeki Türkçe temiz ve sadedir. Divanının bulunup bulunmadığı bilinmiyor.

Kay.: Ahmet Talat Onay, *Çankırlı Saz Şairleri*, Çankırı 1930, 1/281-296; Mehmet Sarı, "Çankırlı Âşık Sabri Baba", *Sosyal Bilimlerde Araştırma Dergisi*, yıl: 1, sayı: 4, Ank. 1992, s. 26. ♣M. SARI

SABRİ Şâkir, bk. SABRİ (?-1645)

SABÛHÎ: (16.yy.) Divan şairi. Asıl adı Abdullah'tır. Karamanlıdır (Konya). Abdî-i Zarfî diye tanındı. Kanunî devri şairlerindedir. Babası İran taraflarından Anadolu'ya gelen ailelerdendir. İstanbul kadısı iken vefat eden Hicrî mahlaslı Kara Çelebi'nin akrabasıdır. Medrese tahsilini bitirdikten sonra Kanunî'nin hocası Hayreddin Hoca'dan mülazım oldu. Kütahya ve Amasya'da müderrislik ve bazı Arap beldelerinde kadılık yaptı. Balbek kadısıyken öldü. Kâtibî mahlasıyla şiirler yazan Seydi Ali Çelebi ile çok yakın arkadaş idi. Öyle ki Âşık Çelebi'nin ifadesine göre nerede görev alırsa alsın sonunda dönüp geleceği yer "kardeşim" dediği Kâtibî'nin evi idi. Kanunî adına tertip edilmiş bir *Divan*'ı (Nüs-

hası: Yapı ve Kredi Bankası K nu. 15712) vardır. Âşık Çelebi müderrislik, kadılık gibi önemli görevlerde bulunan Sabûhî'nin bir çok çalgıyı ustalıkla çalabilen, oldukça ünlü bir musikîşinas olduğunu bildirmektedir. Tezkirelerde şiiri üzerinde değerlendirme bulunmamaktadır.

Kay.: BT, 1997, s.140; KZEKF 1/797; MŞ, 1971, vr. 217b; RŞ, (SK Es'ad Ef. nu. 3871), v. 69a; "Sabûhî", TDEA 7/389; TGDEİS s.401; TN 2/548(2313); TŞ/HÇ 1/561-562; ZE (MK, Yz. A. 679), v. 66a. ♣ M. F. KÖKSAL

SABÛHÎ (1584? - 1647): Mevlevî divan şairi. Aslen Tokatlı olup, İstanbul'da doğdu. Asıl adı Ahmed olan Sabûhî, ilk dinî bilgileri ve eğitimini babası Eyüp Camîî hatiplerinden Tokadî Mehemed Efendiden aldı. Sonra, İstanbul'da tahsile başladı, tahsilini tamamladıktan sonra Eyüp civarında Bektaşî Kasım Dedenin sohbet ve hizmetinde bulundu. Kasım Dedenin vefatı üzerine, Konya'ya gitti Burada. Bostan Çelebi (öl. 1630)'ye bağlanarak, Mevlevî oldu. *Mesnevî* ve *Divan-ı Kebîr*'i okudu, Mevlevîlik usullerini öğrendi. Daha sonra Şam Mevlevîhânesi şeyhi Hamza Dedenin hizmetine girdi, onun vefatı üzerine bu Mevlevîhâneye şeyh oldu. Sabûhî Dede, 1630 yılında Şam'dan İstanbul'a giderek, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhliğine getirildi. Burada 18 yıl şeyhlik yaptıktan sonra, vefat etti. Vefat tarihini Belîğ 1057/1647, Mucib 1054/1644 olarak gösterir. *Câm-ı bâki sabûhî nûş itdi 1054* mısraı ölümüne düşürülen tarihtir. Hattatlığı da olan Sabûhî Dede, talik yazıda iyiydi. Sabûhî Dede, rind-meşrep ve nüktedan bir şairdir. Onun müridleri arasında şair Aysî (öl. 1650) de bulunmaktadır. Türkçe ve Farsça olarak söylediği şiirleri kabul görmüştür. Ayrıca, Peygamber'e yazdığı na'ları vardır. Az şiir söylemekle birlikte kudretli bir şâir olduğu bilinen Sabûhî Dede'nin şiir tarzı, Samî Dede (öl.1630) ve Bağdatlı Rûhî (öl. 1605)'ye benzer. Şiirlerinde zaman zaman Fuzûlî (öl. 1555) tesiri de görülür. İyi bir tahsil gördüğü, Türkçe, Arapça ve Fars-

Mehmet Sarı, "Sabûhî'nin Türkçe Sâkinâmesi", *Nihal Atsız ve Nejdet Sançar Armağanı*, Afyon, 1994, s.101.

Mehmet Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî (Tezkire-i Meşahir-i Osmânî)*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1308, C.I, s.214.

Mehmet Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, İstanbul, 1329, s.95.

Muraz Uraz, *Türk Edip ve Şâ'irleri*, İst., 1942, Zeyl, s. 149.

Mustafa Mucib, *Mucib Tezkiresi*, İstanbul U.Ktb.Ty.No:3913, vr.23a.

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb fi'n-Nesebi Ve'l-Künâ Ve'l-Elkab*, Süleymaniye (Halet Efendi) Ktb., Yz. No:628, s.291.

Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Millî Ktb., Yz. No:611, s.785.

Riyâzî Mehmet Efendi, *Riyâzü's-suarâ (Tezkire-i Riyazî)*, Millet Ktb.(Târîh), Yz. No:765, vr.57a.

Saadettin Nüzhet Ergun, *Sabûhî-Hayati ve Eserleri*, İstanbul, 1933.

Sâkîp Mustafa Dede, *Sefîne-i Neffise-i Mevlevîyyân*, Matbaa-i Vehbiyye, Mısır, 1283,C.2,s.76.

Seyrek-zâde Mehmet Âsım, *Zeylû Zübdeti'l- Eş'âr*, Millet Ktb., Emiri-Manzum, Yz. No:1326, vr. 22a.

Seyyid Mehmet Rıza, *Rıza Tezkiresi*, İstanbul U.Ktb.Ty.No:2563, vr.22a.

Seyyid Sahih Ahmet Dede, *Mecmu'atü't-Tevârihi'l- Mevlevîyye*, Süleymaniye (Yz.Bağ.Böl.) Ktb.Yz.No:1462, vr. 68a-vr73a (Aynı eser için bk. Mevlânâ Müzesi Ktb., Yz. No: 5446)

Şemseddîn Sâmi, *Kâmusu'l-A'lâm*, C.4, İstanbul, 1894, s.2937.

Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1980, C.28.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.2, İstanbul, 1977, s.208.

Uşşakizâde Seyyid İbrahim Hasib, *Zeyli Şakâyık*, İstanbul, Ü. Ktb., Ty. No:6191(Mil. Ktb. 06 1978 A 405), s.125.

Zâkir Şükri Efendi, *Die Istanbuler Dervisch-Konvente Und ihre Schiche (Mecmû'a-i Tekâyâ)*, hzl., Mehmet Seyhan Tayşi, Klaus Schwarz Verlag Freiburg im Breisgau, 1980.

Mehmet Sarı, *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara - 2007, s.111-124.

DN:168224

31 ARA 2007

SABÛHÎ'NİN TÜRKÇE SÂKİNÂMESİ*

On yedinci yüz yıl Mevlî Dîvân Şâ'irlerinden Sabûhî Ahmed Dede (H.992/M.1584(?)-H.1057/M.1647) aslen Tokatlı olup babasının görevi gereği küçük yaşlarda ailesiyle birlikte İstanbul'a gelmiştir. İlk tahsilini babasından ve büyük bir ihtimalle, büyük âlimlerden olduğu söylenen dedesinden alır. Sonra oturdukları Eyüp Semtindeki Bektâşî Dedesi Kasım Baba'nın yanında yetişir ve buradan Konya'ya geçerek Mevlî tekkesi Şeyhi Bostan Çelebi'ye intisap eder. Bu tekkede 1001 günlük çilesini tamamlayarak "Dede" olan Sabûhî, Şam Mevlevîhanesi'ne gönderilir ve Şeyh Hamza Dede'den feyizlenerek bu Mevlevîhâne'nin şeyhi olur. Günden güne artan ilmi ve fazileti İstanbul'a kadar uzanır ve Mevlî tarikatının önde gelen dergahlarından olan İstanbul'daki Yenikapı Mevlevîhanesi'ne Yedi Ahmetler(ehâmide-i seb'a)in üçüncüsü olarak şeyh tayin edilir (H.1040/M.1630). Bu dergahta 18 yıl yüksek tasavvuf hâl ve bilgisi ile Mevlevîliğe hizmet ederek dervişlerin ve erenlerin hürmet ve muhabbetini kazanan Sabûhî Ahmed Dede H.1057/M.1647'de vefat eder. Kabri bu tekkededir. *Türkçe Dîvân'ı*, *Farsça Dîvân'ı*, *Sâkinâme'si*, *Bülbülüyye'si* ve 6 cilt *İhtiyârât-ı Sabûhî'si* vardır¹.

Dîvân şiirinde, türlü mazmunlara vesile olacak şekilde, şâ'irlerce en çok kullanılan kelimelerden olan sâkinin bulunduğu içki meclislerinin maddî ve mânevî bütün havasını terennüm eden manzumelere genel olarak "Sâkinâme" adı verilir². Durum böyle olmakla beraber, İslâmiyet'in, sarhoşluk veren içkiyi yasaklaması sebebiyle, hayatı boyunca içkiyi ağzına almamış şâ'irlerin de *Sâkinâme* yazdıkları vâkidir. Tasavvufî nitelikteki bu *Sâkinâmeler*'de, sâkî "mürşit", şarap "ilâhî aşk", âşık "Allâh'ın cemâl ve celâline müştak", mâşuk "Allâh", kadeh(kâse, sürâhi, câm)"âşığın kalbi" mânasındadırlar³.

Arap Edebiyatı'ndaki *Hamriyeler*den müphem ortaya çıkan *Sâkinâmeler*, İran Edebiyatı'nda, XVII. Yüz yılın başlarında yaşamış olan Zuhurî'nin *Mesnevî'si*yle zirveye ulaşmıştır. Türk Edebiyatı'nda ilk örneklerin, Çağatay sahasında eserler veren Ali Şîr Nevâî(öl.H.907/M.1501)nin *Fevâidü'l-Kiber* adlı *Dîvân'ı*ndaki *Sâkinâme'si* ile Revânî (öl. H.931/M.1524)nin *Mesnevî* biçimindeki *İşretnâme'sinin* olduğu bilinir⁴. Türk Edebiyatı'nda en olgun ve gelişmiş şeklini XVII. Yüz yılda almaya başlayan *Sâkinâmeler*, Revânî'yle beraber Azmizâde Hâlet (öl. H.1041/M.1630), Atâyî (öl. 1045/M.1635), Riyâzî (öl. 1054/M.1644) gibi şâ'irlerde müstakil birer tür şeklinde görülürken, pek çok şâ'irimizin dîvânları içerisinde yer alırlar⁵.

Sabûhî'nin *Sâkinâme'si* de *Türkçe Dîvân'ı* içerisinde. İncelediğimiz dört yazma nüsha *Sâkinâme* ile başlamaktadır. A.S.Levend, *Türk Edebiyatı Târîhi*'nde *Sâkinâmeler* hakkında bilgi verdikten sonra, "*Tanınmış başlıca Sâkinâmeler*" içerisinde Sabûhî'nin *Türkçe Sâkinâme'sinden* de (Mec. 1 kısaltmasıyla gösterdiğimiz İst. Ü. Ktb. Ty. No:4097/7, Ankara Mil. Ktb. MFA (A) 3805/7 numaralı yazma mecmû'aya istinaden) bahseder⁶.

* *Nihal Atsız ve Nejdet Sançar Armağanı*, Medrese Kitabevi, Afyon 1995, s.101-118.

¹ Daha geniş bilgi için bk. *Sabûhî Şeyh Ahmed Dede-Hayati, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvân'ının Tenkitli Metni*, Dr. Mehmet Sarı, Ankara 1991(G.Ü. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi) ve bu kitaptaki Sabûhî başlıklı araştırma.

² Bk. *Türk Edebiyatı Târîhi-Giriş-*, A. Sırrı Levend, Ankara 1973, s. 160; *Sâkinâmeler-Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri-*, A. Karahan, İst., 1980; "Sâkinâmelerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Genel Bir Bakış", Tunca Kortantamer, *Türk Dili Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* II, İzmir 1983; *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, C.I, II, İskender Pala, Ankara 1989.

³ *Hâfız Şîrâzî Dîvânı Şerhi*, Konevî Mehmed Vehbi, Matbaa-i Âmire, 1288, Mukaddeme; T. Ed. Ta., s.161.

⁴ *Ansiklopedik Dîvân Şiiri*, s.422.

⁵ Kortantamer, s.88.

⁶ T. Ed. Ta., s.161.

Şâirin Eserleri: İncelediğimiz kaynaklarda, Sâkî'nin eseri olarak hiç bir isme rastlayamadık. Sâdece Necâti ile karıştırılan bir gazeli ve Bâlî'nin olduğu iddia edilen iki beyti üzerinde durulmuştur. Adı geçen gazeli ve beyitleri daha önceki bölümlerde verdiğimiz için, burada tekrar vermiyorum.

Sonuç: Kaynaklardaki bilgilerden yararlanarak bir makale içerisinde tanıtmaya çalıştığımız Baldır-zâde Sâkî Çelebi için ortaya çıkan sonuç şudur: Baldır-zâde demekle tanınan Ali Sâkî Çelebi, XVI. Yüzyıl dîvân şâirlerimizden birisi olup Filibe'de dünyaya gelmiştir. Âl-i Resul'den olan Sâkî Çelebi iyi bir medrese eğitimi görmüş kadılık ve Müderrislik vazifelerinde de bulunmuş bir Osmanlı âlimi ve şâiridir. Nazımında Necâti Beyin üslubunu taklit ve takip eden şâirlerden olan Sâkî Çelebi'nin şiirlerindeki incelik, renklilik, akıcılık, sâdelik ve ifâdelerindeki güzellik dikkati çekmektedir.

Gördüğümüz kaynaklarda, bilinen bir iki şiirden başka herhangi bir eserinden bahsedilmeyen Baldır-zâde Sâkî Çelebi üzerinde yapılacak mastır veya doktora tezi gibi daha geniş bir çalışma kültürümüz ve bilhassa dîvân şiirimiz açısından yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Dîvân-ı Necâtî*, Necâti Bey, Milli Ktb. Yz. No: A.878.
Kâmusu'l-Alâm, Şemseddin Sâmî, İstanbul, 1311, C. IV.
Kâmuş-ü'l-Türki, Şemseddin Sâmî, Çağrı Yay. İstanbul, 1978.
Kühû'l-Ahbâr (Âli Târihi), Âli Mustafa, İst. 1277.
Latîfî Tezkiresi, hzl. Doç. Dr. Mustafa İsen, Kültür B.Yay, Ankara, 1990.
Meşâ'irü's-Şuarâ, Âşık Çelebi, Londra, 1971.
Necâti Bey Dîvânı, Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, İst. 1963.
Necâti Bey Dîvânı-Seçmeler-hzl. Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, tercüman 1001 Temel Eser 13, İst.
Necâti Bey Dîvânı'nın Tahlihi, Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, MEB Yay, İstanbul, 1971.
Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdet'l-Eş'âr, İsmail Belliğ, hzl. Doç. Dr. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, G.Ü Yay.Ank.1985
Osmanlı Târihi, Ord. Prof. Dr. İ. Hakkı Uzunçarşılı, TTK. Yay. Ankara, 1983, C. II.
Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkireleri'ne Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I, Prof. Dr. Harun Tolasa, E.Ü.Yay, İzmir 1983.
Sicill-i Osmânî, Mehmet Süreyyâ, İstanbul, 111, C. III.
Tezkire (Heşt Behîşt), Sehî Bey, hzl. Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser 152, İstanbul, 1980.
Tezkire-i Latîfî, Latîfî, İkdam Matbaası, İst. 1314.
Tezkire-i Sehî (Heşt Behîşt), Sehî Bey, İstanbul, 1325.
Tezkirelere göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Haluk İpekten, Doç.Dr. Mustafa İsen vd, Kültür ve Turizm B.Yay, Ankara, 1988.
Tezkiretü's-Şuarâ, Beyânî, (Şeyh Mustafa), Ali Emiri Ef. (Millet) Ktb.No:757 (Milli Ktb. Mikrofilm Arş. No:1280)
Tezkiretü's Şuarâ, Kınalızâde Hasan Çelebi, hzl. Dr. İbrahim Kutluk, TTK.Yay. Ank. 1978, C. I.
Tuhfe-i Nâilî, Nâil Tuman, Milli Ktb. Yz. B. 611, C. I.
Türk Edebiyatı Târîhi- Giriş- Âğah Sırrı Levend, TTK. Yay. Ankara, 1973, C. I.
Türk Edîb ve Şâirleri, Murat Uraz, Tefeyyüz kitabevi, İstanbul, 1939, C. 3.

Mehmet Sarı, Edebiyat Araştırmaları, Ankara - 2007, s. 93-110.

31 ARA 2007

D.N: 168224

MEVLEVİ ŞÂİRİ ve MESNEVİ ŞÂİRİ SABÜHİ AHMET DEDE *

Giriş: İnsanlara ulaşmanın en etkili ve en kısa yolu şiirdir. Böyle olduğu içindir ki, daha İslâmiyet'ten önceki dönemlerde din adamları-şamanlar-aynı zamanda birer ozandılar, şâirdiler. İslâmiyet'in kabulünden sonra yazılan *Kutadgu Bilig* ve *Atebetü'l-Hakayık* şâirleri Yusuf Has Hacip ve Edip Ahmet başta olmak üzere belli bir ideale sahip olan, insanlara iki dünya saadetinin yollarını anlatmayı kendilerine ülkü edinen Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Hacı Bektaşî Veli gibi şâirler bu yolda şiiri araç kabul etmişler, tasannudan uzak sâde ve mânâlı şiirler yazmışlardır. Mevlevîliğin ve Mevlevî edebiyatının temelini teşkil eden Mevlânâ'nın Türkçe şiirleri de böyledir. Bu şiirlerde övgü yahut yergi, hüner göstermek için tasannu yoktur. Şiir, veznin emrinde değil, vezin şiirin hizmetindedir ve şiir tabiidir. Kullanılan dil halkın kullandığı sade dildir. Halk tabirleri, halk söyleyişleri, atasözleri, fıkralar ve hikâyeler, dinî-tasavvufî terimler, mitolojik şahıs ve mekan adları, klişeleşmiş olan mecazlarla birlikte kullanılmış ve her biri birer hazine olan şiirlerine inci gibi serpilmiştir¹.

Dîvân edebiyatının kuruluşunda ve gelişmesinde Mevlevîliğin ve Mevlevîlerin önemli bir payı vardır. Denebilir ki, şiiri tasannudan kurtarıp daha içli ve daha özlü hâle getiren Mevlevî dîvân şâirleri olmuştur. *"Bu edebiyatın, tasavvufla uğruşmasında ve tasavvufun, bu edebiyatın unsurlarından biri olmasında başlıca âmil Mevlevîlerdir"*². Semâî(öl.1547), Şâhîdî(öl.1550), Cevrî(öl.1654), Neşâtî(öl.1674), Mezâkî(öl.1676), Fasih Ahmet Dede(öl.1699), Esrar Dede(öl.1796), Şeyh Galip(öl.1799) gibi Sabühî Ahmet Dede de Mevlevî dîvân şâirlerinden birisidir. Bu yazıda Sabühî'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği, Mevlevîliği, şâirliği ve şâirliği üzerinde durulacaktır.

İsmi, Mahlası, Şöhreti: Mevlevî şeyhi ve Mesnevi şâirhi olan zâtın adı Ahmet, mahlası Sabühî'dir. Türk Edebiyatı'nda ve Mevlevî Şeyhleri arasında Ahmet isimli başkaları da vardır. Yenikapı Mevlevihânesi'nde peş peşe şeyhlik makamına gelmiş yedi Ahmet Dede vardır ki, bunlara *"Ehâmide-i seb'a"* denilir³. Sabühî Ahmet Dede, Yenikapı Mevlevihânesi'nin ve yedi Ahmetlerin üçüncüsüdür. Ayrıca Sabühî Ahmet Dede'den başka, Sabühî mahlasını taşıyan başka şâirler ve zâtlar da vardır⁴. Ahmet Dede, "Sabühî" mahlasını alışını Sâkinâme'sinin bir beytinde:

* Bildiri Metni (C.B.Ü. II. Ulusal arası Mevlânâ, Mesnevi ve Mevlevîhaneler Sempozyumu 18-19-20 Aralık 2002 Manisa).

¹ Bk. *Mevlânâdan Sonra Mevlevîlik*, Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul, 1983, s.442.

² M. Sönsa Mevlevîlik, s.447.

³ "Ehâmide-i seb'a" olarak bilinen Ahmet Dedeler sırasıyla şunlardır: Kemâl Ahmet Dede (ö.H.1010/M.1601); Doğanî (Tuganî) Ahmet Dede (ö.H.1040/M.1630); Sabühî Ahmet Dede (ö.H.1057/M.1647); Câmî (Hacı) Ahmet Dede (ö.H.1082/M.1671); Kaarî Ahmet Dede (ö.H.1090/M.1679); Nâcî Ahmet Dede (ö.H.1120/M.1708); Pendârî Ahmet Dede (ö.H.1123/M.1711) (bk. *Yenikapı Mevlevihânesi*, Mehmet Ziyâ, İstanbul, 1329; *Die Istanbuler Dervisch-Konvente Und ihre Schiche (Mecmû'a-i Tekâyâ)*, Zâkir Şükrî Efendi, hzl., Mehmet Seyhan Tayşî, Klaus Schwarz Verlag Freiburg im Breisgau, 1980).

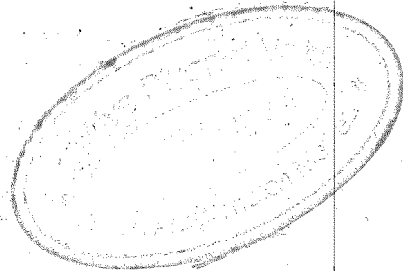
⁴ Sabühî mahlaslı diğer zâtlar: "Asıl adı Riyâzî'ye göre İsa, diğer kaynaklara göre Abdullâh olan ve Abd-i Zarîf diye tanınan Karamanlı Sabühî. (bk. *Meşâ'irü's-Şuarâ*, Âşık Çelebi, Londra, 1971, vr.99b; *Tezkiretü's-Şuarâ*, K. Hasan Çelebi, hzl. İ. Kutluk, Ankara, 1978, C.I, s.561; *Riyâzû's-Şuarâ*(*Tezkire-i Riyâzî*), Riyâzî Mehmet Efendi, Millet Ktb.(Târîh), Yz. No:765, vr.57a; *Tuhfe-i Nâilî*, Nâil Tuman, Milli Ktb., Yz. No:611, s.787); "Asıl adı İsmail olan bu zât Bursa doğumlu olup Dervîş Sabüh adıyla tanınır.(bk. *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîyye*, Esrar Dede, Süleymaniye (Halet Efendi Mülhâki), Ktb., Yz. No:109, vr. 60b; *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, hzl. Haluk İpekten, Mustafa İsen, vd.,Ankara, 1988, s.401.); "Diğer bir Sabühî de Vakıflar Genel

muz 1942 tarihinde ani vefatı bütün yurttaki derin üzüntü yaratmıştır²⁶. II. Dünya Savaşının en çetin günlerinde Dışişleri Bakanlığı gibi zor bir görevi başarıyla yürüten Şükrü Saraçoğlu'na bu sefer daha ağır bir görev niteliği taşıyan kabineyi kurma ve başbakanlık vazifesi verilmiştir²⁷. Şükrü Saraçoğlu, Başbakanlığa getirilirken, kısa bir süre de olsa Dışişleri Bakan Vekilliği görevini de üstlenmiştir. Daha sonra bu görevini Numan Menemencioglu'na devretmiştir²⁸.

SONUÇ

Şükrü Saraçoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı dönemi, ana hatlarıyla kısaca belirtmeye çalıştığımız Türk Dış politikasının Atatürk sonrası yeni bir dönemi yansıtması ve II. Dünya Savaşının başladığı çetin günlere rastlaması açısından ehemmiyet arzeder. Saraçoğlu'nun bu zor görevi daha sonraki dönemde bazı ülkelerin II. Dünya Savaşı içerisinde Türkiye'yi sokma çabalarını boşa çıkarması başarılı bir diplomasi örneğidir. Açıkçası, Atatürk sonrası Türk dış politikasının şekillendiği bir dönemde Saraçoğlu, Türk dış politikasına damgasını vuranların başında gelmektedir.

Nihal Atsız ve Nejdet Sançar ARMAĞANI
Afyon-1995, s. 101-118. DN: 39338.

- 26) Cumhuriyet, 8.7.1942
27) Cumhuriyet, 10.7.1942
28) Cumhuriyet, 14.8.1942

SABÛHÎ'NİN TÜRKÇE SÂKÎNÂMESİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI*

On yedinci yüzyıl Mevlevî Divân şâirlerinden Sabûhî Ahmed Dede (H. 992/M1584 (?)-H. 1057/M. 1647), aslen Tokatlı olup, babasının görevi gereği küçük yaşlarda aileyle birlikte İstanbul'a gelmiştir. İlk tahsilini babasından ve büyük bir ihtimâlle, büyük âlimlerden olduğu söylenen dedesinden alır. Sonra oturdukları Eyüp Semtindeki "Bektâşî Dedesi Kasım Baba'nın yanında yetişir ve buradan Konya'ya geçerek Mevlevî tekkesi Şeyhi **Bostan Çelebi**'ye intisap eder. Bu tekkede 1001 günlük çilesini tamamlayarak Dede olan **Sabûhî**, Şam Mevlevihânesine gönderilir ve **Şeyh Hamza Dede**'den de feyizlenerek bu Mevlevihâne'nin Şeyhi olur. Günden güne artan ilmi ve fazileti İstanbul'a kadar uzanır ve Mevlevî tarikatının önde gelen dergâhlarından olan İstanbul'daki Yenikapı Mevlevihânesi'ne Yedi Ahmedler (ehâmide-i Seb'a) in üçüncüsü olarak şeyh tayin edilir (H.1040/M. 1630). Bu dergahta 18 yıl yüksek tasavvuf hâl ve bilgisi ile Mevlevîliğe hizmet ederek dervişlerin ve erenlerin hürmet ve muhabbetini kazanan Sabûhî Ahmed Dede H. 1057/M.1647'de vefât eder. Kabri bu tekkededir. **Türkçe Divânı, Farsça Şiirleri, Sâ-**

(*) AKÜ Fen Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. Öğr. Üyesi.